

УДК 179.9

ТРАНСФОРМАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ДОБРА У ЕТИЦІ

Щербак Д.О., ст. гр. 1411

Навчальний керівник: канд. філос. наук Гончарова О.О.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Україна, Миколаїв

miluokee@gmail.com

Анотація: В роботі розглянута етична категорія – добро. Порушена проблема трактування даного поняття різними філософськими школами та їхніми представниками. Простежено еволюцію поняття «добро» в ході історії людства.

Ключові слова: категорія; трансформація; трактування; гуманізм; мораль.

Вступна частина. Добро і зло є центральними категоріями етики, вічними та незмінними, такими, що взаємодоповнюють одна одну. Хоча в теорії одне поняття від іншого відривати не можна, все ж таки зосередимось на понятті «добро» у широкому сенсі цього слова, на тому, як дане поняття трактується у працях відомих філософів та письменників, розуміється ними, а особливо – на трансформації категорії добра протягом багатьох років у різних філософських течіях.

У ході роботи було досліджено погляди та роботи наступних вчених та філософів: Ж.-Ж.Руссо, Дж.Мілль, К.Маркс, М.О.Бердяев, Ф.М.Достоевський, М.О.Лоський.

Основна частина. Вважається, що добро – це благо, яке надає нам уявлення про позитивне значення будь-чого, те, що суспільство вважає моральним, гідним наслідування. Воно є найбільш загальним поняттям моралі, яке здатне об'єднати у собі всі позитивні риси, норми, вимоги, здатне виступати як ідеал. Тому для нас добро майже завжди тотожне таким поняттям, як «щастя», «задоволення», «користь», «правильність» тощо. Варто зазначити, що добро є поняттям багатозначним, бо напряду має зв'язок з моральністю, яка, в свою чергу, пронизує всі сфери людського життя. Тому кожен філософ, письменник, науковий діяч чи окрема етична школа мали за честь дати йому своє трактування.

Найширше в добу Античності доброчесність описував Аристотель. Він вважав, що будь-яка чеснота (і добро також) має свої межі. Ці межі буди від однієї частини пороку до іншої. Розглядаючи надбання філософа, варто зважати на те, що жив він до нашої ери, а отже закони гуманізму підкріплені життям суспільства того часу. Справжня етика, на думку Аристотеля, не зводиться лише до одного добра. Людина не може бути ідеальною у всіх своїх вчинках, але варто направляти свою розумову діяльність лише до доброго. Цього і прагнув давньогрецький філософ.

У філософії доби Середньовіччя була поставлена важлива дилема: якщо Бог – творець всього і Він добрий, то звідки з'явилося зло? Оскільки постала необхідність відповісти на дане питання, виникла особлива область християнської філософії – теодицея. Одним з тих, хто займався захистом Бога і популяризацією гуманістичних ідей, був Фома Аквінський. Згідно думки філософа, зло не є позитивним явищем і не здатне існувати саме по собі. Зло – це лише спотворення добра. У світобаченні Фоми будь-яка річ пізнається через іншу. Під добром

філософ розумів те, чого прагнуть і бажають усі. Все, що ми так чи інакше хочемо мати, будь-яка річ, яку ми бажаємо, має властивість досконалості. Це і є добро.

В добу Відродження найяскравіше проблему трактування і відчуття добра і зла описав Данте Аліґ'єрі у своїй «Божественній комедії». Уявно подорожуючи по колам Пекла, що описані в книзі, ми починаємо розуміти трактування двох етичних протилежностей автором. Гуманізм Данте сповнений вірою в сили людини. Індивід має розуміти, що лише він відповідає за своє благо, тому варто працювати над своїми якостями постійно. Звичайно, концепція Данте містить свої наявні ідеї, оскільки нами усіма керують пороки, але його основна ідея полягає в тому, що все людське має бути підпорядковане розуму, а розум має випромінювати добро і позитивні наміри.

Надто радикальною, проте достатньо цікавою є позиція філософів Просвітництва щодо категорії добра. На думку Ж.-Ж.Руссо, людина одразу народжується доброю, в ній закладена моральність і гуманістичні ідеали. Проте з часом, а особливо це стосується розвитку капіталістичних відносин, суспільство втрачає цю можливість, стає агресивним, злим. «Цивілізація розбещує людей, на благородство здатні лише дикуни» писав Ж.-Ж.Руссо у своїх роботах «Міркування про походження і підстави нерівності між людьми» та «Суспільний договір». Не просто так було зазначено, що Просвітництво достатньо радикальна епоха у своїх думках. Так, сучасники Ж.-Ж.Руссо зрозуміли його вчення як своєрідний заклик повертатися в докультурне життя. Одним з таких був Вольтер. Маючи радикальні погляди та думки для епохи Просвітництва, Вольтер був переконаний, що людина добра коли в неї присутнє почуття порядності. Порядність, за його словами, - це протитрота від всіх отрут світу.

У багатьох філософських течіях поняття «добро» є тотожним поняттю «благо». Якщо звернутись до теорії гедонізму, то так зване «благо» - це «задоволення». Щоб повністю досягнути категорію добра в картині світу гедоністів, необхідно ввести поняття перцептивності, яке означає чуттєве сприйняття зовнішнього світу. У розквіт філософії гедонізму одним з маркерів людської перцептивності стало задоволення [1]. Гедоністи напряду пов'язували добро з тим, що здатне принести задоволення: «добро є те, що приємно». Однак, англійський філософ Джеремі Бентам вважав, що підтвердження правоти гедоністів не доведено. На противагу ним, діяч спирається на теорію інтуїтивного розуміння. По своїй суті гедонізм та інтуїтивізм мають схожі риси, навіть здатні доповнювати один одного. Щоб довести свою тезу, гедоністи спираються на інтуїтивне розуміння, однак це не є повністю вірним, що і доводить Дж. Бентам. Так, інтуїція справді здатна підказати, що задоволення є чимось приємним, проте не єдине задоволення можна вважати благом, а отже і добром. У своїй основній праці «Введення в основи моральності та законодавства» Дж. Бентам підкреслював, що людина, маючи розум, повинна зі всього задоволення, що має, відкинути те задоволення, яке так чи інакше здатне принести страждання і горе. Те, що має залишитись, і буде добром і задоволенням для суспільства, і буде здатне принести користь [2].

Дж. Бентам був представником такої філософської течії, як утилітаризм (від лат. – «корисність»). До неї також був приналежним відомий філософ та економіст Дж. Мілль. Філософи вважали, що добром є все те, що принесло користь найбільшій кількості людей. В даному вченні простежується економічні погляди вчених: для них добро тотожне щастю, щастя тотожне користі, а кількість і якість щасливих людей складає принцип корисності. Однак в теорії утилітаризму легко простежити парадокс відносин «щастя - корисність». Щоб досягти всеобіймаючої корисності для суспільства, держава здатна йти на жорстокі та

аморальні дії. Останні аж ніяк не можна вважати добром. До того ж, добро - це не засіб для досягнення конкретної мети, етична категорія має виступати як мета існування суспільства.

На межі століть набувають популярності погляди Ф.Ніцше щодо моралі. У своїй праці «По іншу сторону добра та зла» філософ засуджує мораль європейського суспільства в кінці XIX ст. Люди не мають відчуття благородства або чесності. Все, що спонукає їх діяти, - це звичайний страх, страх порушити правила чи норми поведінки, які були закладені ще у благородних родинах з вищого суспільства. Тому мораль тих років змушувала людей «відключати» почуття, розум, а діяти лише за встановленими аристократичними догмами. Саме тому XX ст. стало таким трагічним – були порушені правила, з'явилися нові вчення, змінилася мораль.

Не можна оминати вчення Карла Маркса, яке вплинуло на всі сфери життя – від економіки до філософії. Мораль в марксистській теорії - це в основному норми моралі класового суспільства. Для К.Маркса гуманістичні ідеали виникали у процесі суспільного розвитку групи людей, в ході економічних відносин. У марксистській традиції добро стало лише інструментом для досягнення мети, необхідної для блага суспільства. К.Маркс достатньо суперечливо ставився до ідеалістичної теорії добра. Він був впевнений, що суспільство здатне сформувати добро та гуманістичні ідеали лише в ході практичної діяльності, в ході праці. Ф.Енгельс, в свою чергу, писав: «Уявлення про добро і зло так сильно змінювались від народу до народу, від століття до століття, що часто прямо суперечили одне одному» [3].

Одним з тих, хто досліджував моральні постулати марксизму, був Л.Троцький. Революціонер зосередився на питанні, як в історичних умовах виникають такі протилежності добру, як вбивство, брехня. Л.Троцький вивів те, що марксистська мораль, тобто мораль пролетаріату, має революційний характер – знищення влади людини над людиною. Це була лише теорія, на практиці Жовтнева революція довела те, що суспільство не здатне бути самокерованою одиницею. Хоча для насадження власних інтересів радянські лідери використовували утопічне добро мас.

Катастрофічні події, які відбувалися у XX ст., вплинули на широке коло російських мислителів, особливо на лоні розуміння категорії добра. Довелося знищити постулат епохи Просвітництва про те, що людина добра по своїй природі. Все те, що мало місце у XX ст., довело протилежне. Проблема трактування добра і зла лягла в основу філософської діяльності російського філософа М.О.Бердяєва, до якої він звертався у таких роботах як «Дух та реальність», «Сенс творчості», «Сенс історії» и т.д. Філософ зробив те, що до нього не робив ні один філософ світу – від поставив під сумнів абсолют добра як такого. Російський митець вивів для себе нову форму етики – парадоксальну етику, відповідно до якої добро виступає як «неодмінне визначення зла». Починаючи з даного формулювання, у картині світу Бердяєва абсолют добра піддається нищівній критиці [4].

Для розуміння складності етичної категорії добра та її трансформації варто поглибитись у творчість Ф.М.Достоевського, адже проблема трактування добра у письменника висвітлена по-особливому. Якщо майже всі письменники у своїх творах розбирали проблему добра і зла, то Достоевський приділив увагу протистоянню добра та уявного добра («Брати Карамазови», «Біси», «Злочин і кара») [5].

Поняття швидкоплинності та різноманітності стосуються не тільки розвитку науки і технологій, але і розвитку моральної свідомості суспільства та етики. З поступовими змінами поняття «добро» набуває іншого визначення. Це вже не те абстрактне добро, яке здатне

увібрати у себе всі риси наявних позитивних чеснот. Трансформація у ході розвитку людства призводить до зміни добра – тепер воно знаменує вищі цінності, ідеали. У процесі постійних змін воно здобуває цілісний зміст: рівність, гуманність, духовне піднесення, моральна досконалість, єдність тощо. Моральне вдосконалення людини було покладено у вчення Н.О.Лоського. Поклавши проблему цінностей в основу своїх думок, філософ створив нову етику – етику абсолюту. Вона досліджує кінцеву мету життя людини, а це і виступає як цінність. Робота Н.О.Лоського була сконцентрована на тому, аби визначити, що є основною моральною цінністю для людства. Не можна виділити лише одну етичну категорію – добро, чесність або почуття обов'язку. Для Н.О.Лоського однозначним абсолютом моральності виступає Царство Боже, а головною цінністю людства – Бог. Отже, вчений не насаджує нам релігійні вірування, він лише підкреслює те, що ми не можемо притримуватись однієї моральної цінності. Все має бути зосереджено у вигляді системи. Такою системою є абсолют Бога. До того ж, Н.О.Лоський у своїй праці «Умови абсолютного добра» наголошує на тому, що жити без вищих цінностей та ідеалів неможливо, бо тоді суспільство стає ареною для егоїзму та морального хаосу [6].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що поняття «добро» формувалося в процесі постійного розвитку людства, розумової діяльності людей, їхньої взаємодії у суспільстві. Воно зародилося на початку людської історії, відколи з'явилося шанобливе ставлення до ближнього, старшого, до самого життя. З тих самих давніх часів існує проблема правильного трактування поняття добра. І в цьому лежить парадокс – єдино правильного визначення не існує, і трансформація добра у ході розвитку нашої історії це постійно доводить.

Список літератури:

1. Дробович А.Е. Індивідуалізація перцептивності як ознака «сучасного гедонізму» / Дробович А.Е. // Видання Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – м.Київ, 2012. – Випуск 28, 2012. – 168 с.
2. Асташов Д.С., Петров А.В. Принцип полезности в воззрениях И.Бентама, Вестник ЮРГУ, серия «Право»: 2016 – 7 с.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Соч./ Карл Маркс, Фридрих Энгельс // Т. 20. – С. 94
4. Валеева Г.В., Слобожанин А.В. Добро и зло в работе Н.А.Бердяева «О назначении человека. Опыт парадоксальной этики» / Валеева Галина Викторовна, Слобожанин Алексей Вячеславович // Добро и зло в работе Н.А.Бердяева «О назначении человека. Опыт парадоксальной этики». – г.Тамбов, Грамота, 2017. – Вип.9.
5. Вавилова В.Ю. Диалектика основных антропологических категорий в творчестве Ф.М.Достоевского / Виктория Юрьевна Вавилова // Актуальные вопросы общественных наук, Кубанский государственный университет. – г.Краснодар, 2016. – Вип.1(53). – 94-96 с.
6. Веселова Н.А. Содержание и смысл этики Н.О.Лосского: монография / Наталья Александровна Веселова // Научный журнал по социологии и истории Уральского государственного горного университета. – г.Екатеринбург, 2009.

REFERENCES

1. Drobovich AE The individualization of perception as a sign of "modern hedonism" / Drobovich AE // Publication of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. - Kyiv, 2012. - Issue 28, 2012. - 168 p.
2. Astashov DS, Petrov AV Principle of usefulness in I. Bentham's contributions, Bulletin of the YuRUU, Law series: 2016 - 7 p.
3. Marx K., Engels F. Article. / Karl Marx, Friedrich Engels // T. 20. - P. 94
4. Valeeva GV, Slobozhanin AV Good and evil in the work of NA Berdyayev "On the appointment of man. The experience of paradoxical ethics" / Galina V. Valeeva, Alexei Slobozhanin // Good and evil in NA Berdyayev's work "On the appointment of man. The experience of paradoxical ethics. " - Tambov, Certificate, 2017. - Issue.9.
5. Vavilov V.U. Dialectics of basic anthropological categories in the works of FM Dostoevsky / Victoria Vavilov // Topical issues of social sciences, Kuban State University. - Krasnodar, 2016. - Issue. 1 (53). - 94-96 p.
6. Veselova NA The content and meaning of ethics of NO Lossky: monograph / Natalia Veselova // Scientific journal of sociology and history of the Ural State Mining University. - Ekaterinburg, 2009.

Shcherbak D.O.

Transformation of the category of the good in ethics

Annotation: The article is about the ethical category - good. The problem, which is raised in this work, consists definitions of interpretation of this concept by different philosophical schools and their representatives. The article deals with the problem of evolution of the concept of "good" in the course of human history.

Keywords: category; transformation; treatment; humanism; morality.

Щербак Д.А.

Трансформація категорії добра в етиці

Аннотація: В роботі розглянута етична категорія - добро. Затронута проблема трактування даного поняття різними філософськими школами і їх представителями. Просліджена еволюція поняття «добро» в ході історії людства.

Ключевые слова: категория; трансформация; трактовка; гуманизм; мораль.

УДК 140.8

ФІЛОСОФІЯ СОЛІПСИЗМУ

Щербина А.В., ст. гр. 5652м

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Україна, Миколаїв

Анотація. Мабуть, усі колись мали сумніви в реальності цього світу, замислювалися, що минулого і майбутнього не існує, та й взагалі нікого, крім себе, немає. Раптом все навколишнє – це всього лише гра нашої свідомості?

Ключові слова: соліпсизм; реальність; проекція; ідея; буття; матерія.

Вступна частина: Саме слово "соліпсизм" походить від злиття двох латинських слів - solus ("єдиний") та ipse ("сам"). Соліпсизм визначається як філософська позиція, в якій власна індивідуальна свідомість визнається єдиною і безсумнівною реальністю. Простіше кажучи, існуєш тільки ти, а світ навколо тебе – це лише проекція твого розуму. Ідею соліпсизму і сам термін відносять до Д. Берклі.

Основна частина: Дуже просто зрозуміти логічну основу соліпсизму, якщо згадати слова З. Фрейда про те, що свідомість дозволяє нам розуміти лише настрої та стани власного розуму та будь-яке наше судження про почуття, або поведінку інших людей ґрунтуються на аналогіях, які ми самі й проводимо, оскільки інших надійних джерел у нас немає. Саме від цього і відштовхується соліпсизм.

Щодо ставлення соліпсиста до минулого – його просто не існує. Будь-які картинки, або факти, які подає нам наша свідомість, як пам'ять про щось, можуть бути просто грою уяви, яка склала події, які, можливо, ніколи й не відбувались. Так виникає і з майбутнім, оскільки немає причин вважати, що воно дійсно колись настане.

Взагалі, у різних інтерпретаціях соліпсизм передбачає:

- сумнів в реальності та достовірності всього суцього;
- заперечення реальності всього, крім власної свідомості;
- заперечення духовності всього, крім власної свідомості.

Також соліпсизм можна поділити на чотири види. Перший вид соліпсизму – це метафізичний соліпсизм. Це свого роду суб'єктивний ідеалізм, заснований на тому, що немає ніякої реальності, крім реальності власних ментальних станів, тобто, індивідуальна свідомість являє собою всю реальність, а зовнішній світ не має самостійного існування.